

Konceptuālais ziņojums
“Par Sadarbības platformas “Demogrāfisko lietu centrs” priekšlikumiem ģimeņu ar bērniem atbalstam 2018.–2020. gadā”

Ģimenes valsts pabalsta sistēmas izmaiņas

Nr. p.k.	Uzdevumi	Nepieciešamības pamatojums	Sagaidāmais rezultāts	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Uzsākšanas termiņš
1. Stratēģiskais virziens. TREŠĀ BĒRNA POLITIKA: ĪPAŠI ATBALSTA VEIDI DAUDZBĒRNU ĢIMENĒM						
3.1.	Ģimenes valsts pabalsta sistēmas izmaiņas	ĢVP apmērs joprojām ir nepietiekams, īpaši daudz bērnu ģimenēs. Lai arī, pieņemot 2016. gada valsts budžetu, tika paaugstināts pabalsts par 4. un nākamajiem bērniem, tomēr tas bija tikai viens no pirmajiem soļiem virzībā uz īpašu "trešā bērna" atbalsta politiku. Līdz ar to nepieciešams palielināt pabalstu par 3. un nākamajiem bērniem ģimenē, kā arī pārveidot ĢVP piešķiršanas metodiku tā, lai nodrošinātu taisnīgu līdzekļu piešķiršanu.	ĢVP metodika pārveidota, un ĢVP paaugstināts, nosakot, ka ĢVP: - par 1. bērnu ir 15 euro; - par 2. bērnu ir 35 euro; - par 3. un nākamajiem bērniem 100 euro; tādejādi kopā par trīs bērniem 150 euro.	LM		01.04.2018.

Risinājums	Risinājums (risinājuma varianti)	Budžeta programmas (apakšprogrammas)	Vidēja termiņa budžeta ietvara likumā plānotais finansējums			Nepieciešamais papildu finansējums					Pasākuma īstenošanas gads
		kods un nosaukums	2017. gada	2018. gads	2019. gads	2018. gads	2019. gads	2020. gads	turpmākajā laikposmā līdz risinājuma (risinājuma varianta) pabeigšanai (ja īstenošana ir terminēta)	turpmāk ik gadu (ja risinājuma (risinājuma varianta) izpilde nav terminēta)	(ja risinājuma (risinājuma varianta) īstenošana ir terminēta)
3.1. Ģimenes valsts pabalsta sistēmas izmaiņas		20.01.00 „Valsts sociālie pabalsti”; 04.05.00 „Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras speciālais budžets”		0	0	28 237 193	32 449 590	32 449 590		32 449 590	

1.

2. Stratēģiskais virziens: trešā bērna politika – īpaši atbalsta veidi daudz bērnu ģimenēm

3.1. Ģimenes valsts pabalsta sistēmas izmaiņas

Māra Kučinska vadītās valdības deklarācijas 94. punktā ir noteikts: “Virzīsimies uz mērķtiecīgu “trešā bērna” politiku. Pakāpeniski palielināsim ģimenes valsts pabalstu tādā apmērā, kas veicinātu otrā un – īpaši – trešā un nākamā bērna dzimstību.”

Lai nodrošinātu pastāvīgu un nepārtrauktu ikmēneša atbalstu ģimenēm, kurās aug bērni, valsts ģimenēm par bērna audzināšanu izmaksā ģimenes valsts pabalstu (ĢVP).¹ ĢVP piešķir vienam no bērna vecākiem, aizbildnim vai adoptētājam, audžuģimenei par katru ģimenē audzināmo bērnu no viņa viena gada vecuma sasniegšanas līdz 15 gadu vecumam. Ja bērns pēc 15 gadu vecumam sasniegšanas turpina iegūt izglītību un nesaņem stipendiju, tad pabalsta izmaksa tiek turpināta līdz bērna 19 gadu vecumam (ja persona nav stājusies laulībā). Par bērnu invalīdu, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiek piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta. Tiesības uz šo piemaksu ir no bērna invalīda statusa noteikšanas dienas līdz dienai, kad bērns invalīds sasniedz 18 gadu vecumu, neatkarīgi no ģimenes valsts pabalsta izmaksas.²

Līdz 2014. gada 31. decembrim ĢVP par katru bērnu bija 8 Ls jeb 11,38 euro. Kopš 2015. gada 1. janvāra saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma³ 15. pantu un Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumiem Nr. 1517 “Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību” ĢVP ir diferencēts, un par pirmo bērnu ģimenē mēnesī ĢVP ir 11,38 euro, par otro divas reizes lielāks – 22,76 euro (11,38 x 2), par trešo – trīs reizes lielāks kā par pirmo bērnu – 34,14 euro (11,38 x 3), savukārt ar 2017. gadu, par ceturto un nākamajiem bērniem – četras reizes lielāks kā par pirmo bērnu (11,38 X 4) – 50,07 euro.

Saskaņā ar statistikas datiem, ĢVP 2014. gadā tika izmaksāts par 306,3 tūkstošiem bērnu, 2015. gadā – par 313,1 tūkstošiem bērnu, savukārt 2016. gadā – par 317,8 tūkstošiem bērnu.⁴

Problēma

Ik gadu, plānojot gadskārtējo valsts budžetu un iespējamās atbalsta veidus ģimenēm ar bērniem, politikas veidotāji un eksperti diskutē par ĢVP apmēra pamatotību un iespējamām sistēmiskām izmaiņām ĢVP izmaksu kārtībā.

Šobrīd ģimene ar trīs bērniem saņem 68,3 euro (11,38+22,76+34,14), bet ģimene ar sešiem bērniem, no kuriem trīs jau ir vecāki par 19 gadiem, par jaunākajiem bērniem - ceturto, piekto un sesto saņem 150,21 euro (50,07+50,07+50,07). Situācija vizuāli attēlota shēmā.

¹ Informācija no LM mājaslapas. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/99>

² Informācija no VSAA mājaslapas. Pieejams: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem/ģimenes-valsts-pabalsts>

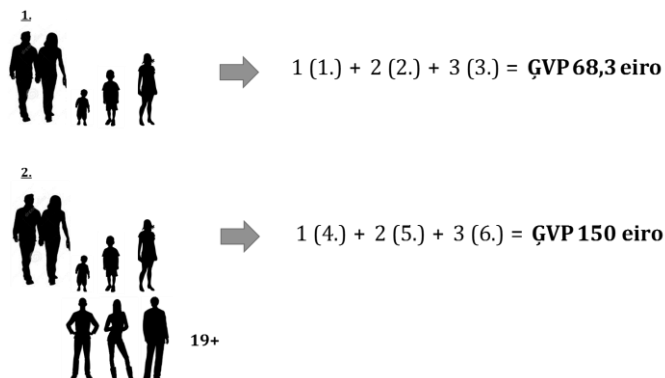
³ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 19. novembris, nr. 168.

⁴ CSP (2016). SDG05. Valsts sociālie pabalsti. Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_socdr/SD0050.px/table/tableViewLayout2/?rxid=562c2205-ba57-4130-b63a-6991f49ab6fc

3. attēls

ĢVP apmērs dažādās ģimenēs

Lai arī situācija rūpēs par nepilngadīgajiem bērniem abām ģimenēm objektīvi ir identiska, tomēr viena no šīm ģimenēm ĢVP saņem vairāk nekā divkārt mazākā apmērā. Šāds regulējums pēc būtības nav pareizs, tāpēc nepieciešams pārveidot ĢVP tā, lai nodrošinātu taisnīgu līdzekļu sadali, proti, lai ģimenes, pastāvot līdzvērtīgiem apstākļiem, saņemtu ĢVP vienādā apmērā. Tāpat ņemot vērā, ka ģimeņu ar bērniem, īpaši – daudz bērnu ģimeņu, vajadzības nepārtraukti pieaug, ir nepieciešams kāpināt arī pašu ĢVP apmēru.

Igaunijā ĢVP apmērs ir ievērojami lielāks – mēnesī par 1. bērnu tiek izmaksāti 50 euro, par 2. bērnu – arī 50 euro, savukārt par 3. bērnu – 100 euro.⁵ Turklāt atšķirībā no Latvijas regulējuma, aprēķinot ĢVP, Igaunijā tiek ņemts vērā **apgādībā esošo bērnu skaits**, nevis bērna dzimšanas kārtas skaitlis, tādējādi daudz bērnu ģimenes, pastāvot identiskiem faktiskajiem apstākļiem (piemēram, kā iepriekš aprakstītajā situācijā), saņem ĢVP vienādā apmērā.

Polijā kopš 2016. gada ieviesta programma “Ģimene 500+”, kuras ietvaros universālais pabalsts 500 zlotu (114 euro) apmērā tiek izmaksāts, sākot no otrā bērna, bet īpašos apstākļos trūcīgām personām - arī no pirmā bērna. Šai programmai Polija gadā atvēlējusi 5 miljardus euro, kas pie IKP 425 miljardi euro veido 1,2% no IKP jeb Latvijas gadījumā proporcionāli tie būtu ap 320 miljoni euro pašreizējo 78 miljonu vietā. Kā konstatējusi Polijas vadība – tas ne vien uzlabojis ģimeņu finansiālo stabilitāti un drošības sajūtu, īpaši daudz bērnu ģimenēs, bet arī pieauguši dzimstības rādītāji (Elžbeta Rafalska – Polijas Ģimenes, darba un sociālās politikas ministre Budapeštas forumā 2017. gada maijā⁶).

Vienlaicīgi ar pabalstu palielinājumu, līdzīgi kā Polijā, jāparedz, ka gadījumā, ja šis pabalsts netiek izmantots pienācīgi, pašvaldības ir tiesīgas savas kompetences ietvaros iniciēt jautājumu par pabalsta izmaksu apturēšanu. Latvijas gadījumā – sociālais dienests iestātos kā starpnieks pabalsta mērķtiecīgai izmantošanai bērnu vajadzībām.

Tāpat, ja bērns pēc 15 gadu vecuma sasniegšanas turpina mācīties profesionālās izglītības iestādē (arodskolā) un saņem stipendiju, tad vecāki nesaņem ĢVP par šo bērnu. Saskaņā ar statistikas datiem profesionālās izglītības programmās 2016/2017. mācību gadā kopumā mācījās 15 661 izglītojamie vecumā līdz 19 gadiem (neieskaitot).⁷ Atbilstoši Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumu Nr. 740 “Noteikumi par stipendijām”⁸ 22. punktam, minimālā ikmēneša stipendija, ko katrs izglītojamais saņem, ir 10 euro, savukārt 25. punkts noteic, ka paaugstinātās ikmēneša stipendijas apmērs nevar pārsniegt 150 euro.

⁵ Informācija no Igaunijas sociālās apdrošināšanas aģentūras mājaslapas. Pieejams: <http://vana.sotsiaalkindlustusamet.ee/family-benefits>

⁶ <https://www.budapestfamilysummit.com/en/>

⁷ Izglītības un zinātnes ministrijas sniegtā informācija, balstoties uz CSP datiem;

⁸ Noteikumi par stipendijām: MK noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2004. 1. septembris, nr.138.

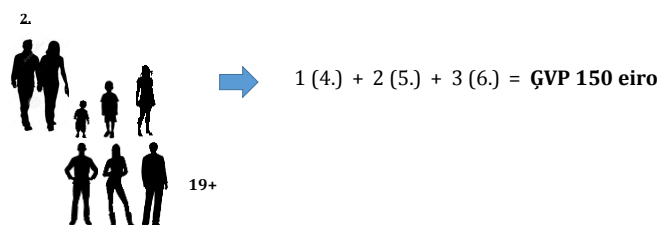
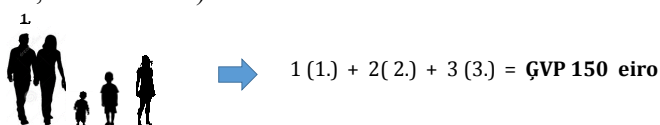
Šādam regulējumam nav rodams pamatojums, jo bieži vien stipendijas apmērs nesasniedz ĢVP apmēru (piemēram, ja izglītojamais saņem minimālo ikmēneša stipendiju un ir otrais bērns ģimenē pēc kārtas, tad ģimene zaudē 12,76 eiro mēnesī), kā arī stipendija nereti tiek izmantota, lai iegādātos aroda apģūšanai nepieciešamos izejmateriālus.

Ir netaisnīgi šādā veidā samazināt valsts atbalstu ģimenēm, kurās bērns izvēlēties apgūt arodu un uzrāda labas sekmes mācībās – pēc Finanšu ministrijas sniegtās informācijas kopā stipendiju saņēmēju skaits profesionālās izglītības iestādēs ir 20 238 (Izglītības ministrijas skolās – 18 631, Kultūras ministrijas skolās 1 607) ar vidējo stipendiju 47,95 euro mēnesī.

DLC priekšlikums

Lai virzītos uz M. Kučinska vadītās valdības deklarācijas 94. punktā noteikto uzstādījumu, DLC eksperti, balstoties uz Igaunijas piemēru, rosina:

- 1) ĢVP par pirmo un otro bērnu noteikt attiecīgi 15 un 35 euro apmērā par katru bērnu;
- 2) ĢVP par trešo un nākamajiem bērniem noteikt 100 euro apmērā (šobrīd attiecīgi 34,14 un 50,07 euro vietā)

DLC ierosina noteikt, ka regulējuma izmaiņas stājas spēkā ar 2018. gada 1. aprīli, nosakot pārejas periodu līdz 2018. gada 31. decembrim, ar atrunu, ka kopējais ĢVP ģimenei nav mazāks kā iepriekš par apgādībā esošiem bērniem.

Vienlaicīgi obligāti nosakāms, ka ĢVP tiek izmaksāts ik mēnesi arī par bērnu pēc 15 gadu vecuma, ja bērns turpinās iegūt izglītību mācību iestādē, neatkarīgi no mācību gada sākumā mācību iestādes nosūtītā apstiprinājuma (t.i., bez ĢVP izmaksas pārtraukuma vasaras brīvdienās), un arī par tiem bērniem, kuri turpina mācības profesionālās izglītības iestādē (arodskolā) un saņem stipendiju. Vienīgais ĢVP izmaksu apturēšanas pamats ir pastāvīgi ienākumi no algota darba (neieskaitot vasaras perioda darbus) un stāšanās laulībā.